

1 (13)

Livsmedelsverket 2023/04981

Länsstyrelsen 20857-2023

Naturvårdsverket NV-09110-23

Statens jordbruksverk 6.9.17/2024

Statens veterinärmedicinska anstalt 2023/1000

2024-03-01

► **Bedömning av förslagen i Kraftsamling – Beredskapssektorn Livsmedelsförsörjning och dricksvatten**

Om uppdraget

Beredskapssektorn Livsmedelsförsörjning och dricksvatten har fått i uppdrag (Fö2023/01998) att bedöma genomförbarheten i åtgärdsförslagen avseende livsmedelsförsörjning och dricksvatten, inklusive avlopp i Försvarsberedningens delrapport *Kraftsamling*. Uppdraget redovisas i bilaga 1.

Beredskapssektorn tar bland annat upp frågor som investeringsprogram, inhemsk framställning och lagerhållning av vissa varor, fortsatt utveckling av kommunikationsinsatser samt behovet av att utreda undantag från vissa fredstida lagar och regleringar.

Utöver detta har vi i det här dokumentet valt att lyfta några områden, som inte ingår i avsnittet om livsmedelsförsörjning och dricksvatten, inklusive avlopp, men som vi bedömer är avgörande för att öka förmågan inom de viktiga samhällsfunktionerna i beredskapssektorn under kommande försvarsperiod.

Om beredskapssektorn

I beredskapssektorn Livsmedelsförsörjning och dricksvatten ingår beredskapsmyndigheterna Livsmedelsverket, länsstyrelserna, Naturvårdsverket, Statens jordbruksverk och Statens veterinärmedicinska anstalt. Livsmedelsverket är sektorsansvarig myndighet. Varje myndighet ansvarar för sin egen verksamhet och ingen myndighet styr över någon annan.

Beredskapssektorns ansvarsområde omfattar de viktiga samhällsfunktionerna avfallshantering, avlopp, djurens hälso- och sjukvård, dricksvattenförsörjning, livsmedelsdistribution, livsmedelssäkerhet inklusive dricksvatten, livsmedelstillverkning, måltidsverksamhet, primärproduktion samt smittskydd – djur.¹

¹ Myndigheten för samhällsskydd och beredskap (2023). Lista med viktiga samhällsfunktioner Utgångspunkt för att stärka samhällets beredskap, publ nr: MSB1844 – oktober 2023.

Livsmedelsförsörjning och dricksvatten under försvarsperioden 2025–2030

Livsmedels- och dricksvattenförsörjningen är en fråga för alla i Sverige. Produktionen och distributionen bedrivs i stor utsträckning av privata aktörer respektive kommuner. Hela befolkningen är konsumenter av livsmedel och dricksvatten samt använder avlopp och avyttrar avfall.

Det finns också ett stort beroende till andra verksamheter som energiförsörjning, transporter, IT-baserade system och tjänster, data-/telekommunikation och finansiella tjänster. Därför är de generella åtgärderna och resonemangen i Kraftsamling minst lika viktiga för beredskapssektorn Livsmedelsförsörjning och dricksvatten som de förslag som presenteras i avsnittet om livsmedels- och dricksvattenförsörjning, inklusive avlopp.

Försvarsberedningen resonerar kring att vissa myndigheter ska få ett föreskriftsbemyndigande och på så sätt kunna styra över andra myndigheter. För att beredskapssektorn ska kunna ta ställning till det krävs att frågan analyseras ytterligare och att det utreds hur ett sådant föreskriftsbemyndigande avvägs mot aktörernas ansvarsområden.

Hela landet ska omfattas av en god beredskap

För att befolkningen ska vara motståndskraftig och uthållig under krig är det avgörande att samhället fungerar så normalt som möjligt så länge som möjligt. Därför välkomna sektorn målet att hela befolkningen i alla delar av landet ska omfattas av en god livsmedelsberedskap. Samma mål bör omfatta dricksvattenförsörjning, avloppsverksamhet och avfallshantering.

Vårt land är stort och förutsättningarna skiljer sig åt beroende på var vi bor. Gemensamt är att en stark egenberedskap bidrar till en uthållighet inom samtliga samhällsfunktioner och geografiska områden. I övrigt kommer tillvägagångssätten för att upprätthålla en god livsmedelsberedskap, en fungerande dricksvattenförsörjning, avloppsverksamhet och avfallshantering att variera.

Att befolkningen kan få i sig tillräckligt med energi och näring, har tillgång till dricksvatten samt att avfall och avlopp tas omhand är avgörande inte bara för att vi ska överleva och kunna försvara oss utan också för att vi ska vilja försvara oss. Att hela landet ska omfattas av en god livsmedelsberedskap är därför inte enbart en fråga om liv och hälsa, utan också om att upprätthålla försvarsviljan och samhällets motståndskraft mot externa

påtryckningar. Det ger också bättre förutsättningar för att inom ramen för Natos kollektiva försvar och uppgifter i övrigt, bidra till det militära försvarets förmåga samt för att kunna bidra med hjälp och omfördela resurser inom landet.

Från jord till jord – avlopp och avfall är avgörande för att kedjan ska fungera

För Sveriges livsmedels- och dricksvattenförsörjning är det avgörande att de viktiga samhällsfunktionerna avlopp och avfallshantering uppmärksammas och resurssätts under kommande försvarsperiod.

För att livsmedelskedjan från jord till bord och dricksvattenförsörjningen från täkt till kran ska kunna fungera krävs att avlopp och avfall tas om hand på ett ändamålsenligt sätt. Om avloppsreningen eller avledningen av avloppsvatten inte fungerar och orenat vatten släpps ut förorenas miljön. Vatten som användas till dricksvattenproduktion kan då förorenas. Avloppsslam kan vara en potentiell viktig källa som gödsel till jordbruksmark under kris och krig. Om slammet inte behandlas på ett korrekt sätt eller om avloppsreningsverken inte fungerar kan det då få negativa konsekvenser för svensk primärproduktion.

Erfarenheter visar också att avloppsverksamheten är direkt dimensionerande för hur stor del av befolkningen som kan bo kvar på en plats. I en situation där vattentoaletterna inte går att använda och latrin inte kan tas omhand på ett säkert sätt sprids smittor vilket påverkar människors liv och hälsa samt belastar sjukvården ytterligare.

Om kommunalt avfall från hushåll och verksamheter inte tas omhand skapas snabbt en sanitär olägenhet som inte enbart kan leda till sjukdomar utan också till att förmedla bilden av ett ickefungerande samhälle. Det kan resultera i en minskad försvarsvilja. Avfall, framför allt farligt avfall, riskerar vid en utebliven eller felaktig hantering att sprida föroreningar till omgivningen, vilket innebär risker för människors hälsa och miljön.

Avfall är också ett vanligt bränsle i värmeproduktion, vilket innebär att en bristande avfallshantering också påverkar uppvärmningen av hushåll i Sverige. Dessutom är produktionen av biogas, som är viktig för transportsystemet, och biogödsel beroende av en ändamålsenlig avfallshantering. En bristfällig hantering av slaktavfall och destruering av djurkadaver kan ge upphov till smittspridning, bland både djur och människor, men kan också hota livsmedelskedjan och bidra till att osäkra livsmedel sprids i Sverige.

Livsmedelsförsörjningen är beroende av att andra samhällsfunktioner fungerar

Livsmedels- och dricksvattenförsörjningskedjan är komplex med beroenden som kan vara svåra att överblicka. För att vi ska klara försörjningen under höjd beredskap är det avgörande att handeln kan upprätthållas. Minst lika viktigt är att beredskapen är god inom andra sektorer, som transporter, energi och IT.

Livsmedels- och dricksvattenförsörjningen är ofrånkomligen delar av en global marknad. Utredningen Livsmedelsberedskap för en ny tid konstaterar att den enskilt viktigaste åtgärden för att säkerställa livsmedelsförsörjningen är att så långt som möjligt upprätthålla den inre marknaden och handeln.² Att köpa tid för att hantera störningar genom till exempel viss lagerhållning av vissa kritiska insatsvaror är klokt. Avgörande för förmågan att försörja Sverige är dock att upprätthålla eller skapa nya flöden av varor och tjänster. Därför är det viktigt att kritiska insatsvaror till hela livsmedels- och dricksvattenkedjan omfattas.

Säkerställda handelsflöden med omvärlden, både import och export, är grundläggande förutsättningar för att upprätthålla verksamheten i de viktiga samhällsfunktionerna i beredskapssektorn. För att leveranskedjorna ska fungera krävs också ändamålsenliga upphandlingar och avtal som är anpassade för höjd beredskap. Näringslivet är avgörande för att producera och leverera varor och tjänster inom livsmedels- och dricksvattenförsörjningen samt avlopp och avfall.

Livsmedels- och dricksvattenförsörjningen är beroende av att andra områden fungerar. Det gäller inte minst energi, IT-baserade system och tjänster, data-/telekommunikation, finansiella tjänster såsom betalsystem samt transporter. Om aktörerna inom livsmedels- och dricksvattenområdet inte kan bedriva verksamhet på grund av störningar inom andra områden riskerar det att få allvarliga konsekvenser för livsmedels- och dricksvattenförsörjningen samt för hanteringen av avlopp och avfall.

Företagens förmåga att verka under störda förhållanden måste alltså stärkas. Det kan göras genom ett system med krigsviktiga företag, som beredningen föreslår, förutsatt att systemet är anpassat till dagens förutsättningar. Ett sådant system behöver ta hänsyn till att hela kedjan måste fungera och får inte ta fokus från arbetet med att stärka samtliga företag som bidrar till svensk livsmedels- och dricksvattenförsörjning samt andra viktiga samhällsfunktioner.

² Livsmedelsberedskap för en ny tid, SOU 2024:8, s 13.

Det finns också en potential inom beredskapssektorn att bli mer självförsörjande när det gäller bränsle för värme, el och transporter genom att vidta åtgärder som stärker de cirkulära flödena inom lantbruket. Till exempel kan produktion av biogas från gödsel ge såväl värme som el till en gård, och dessutom biogödsel.

Alla åtgärder som vidtas inom livsmedels- och dricksvattenförsörjningen samt djurens hälso- och sjukvård måste också utgå från de reglerade flöden som redan finns på marknaden, men också beakta de oreglerade flöden som riskerar att uppstå i form av svarta marknader. Det gäller allt från ransonering till att ta emot internationell nödhjälp. Om åtgärderna inte följer marknadsstrukturen riskerar de att slå ut företag som är viktiga för svensk livsmedels- och dricksvattenförsörjning och i stället försämra Sveriges försörjningsförmåga.

Bilaga 1

Om beräknade kostnader för åtgärdsförslagen avseende livsmedelsförsörjning och dricksvatten, inklusive avlopp

Resursbehovet inom livsmedels- och dricksvattensektorn är enligt riksdagens inriktningsbeslut från 2020 540 miljoner kronor vid utgången av 2025, vilket motsvarar 13 procent av det civila försvaret. Beredskapssektorn bedömer att resursbehoven är åtminstone lika omfattande för kommande försvarsperiod. Med utgångspunkt i MSB:s beräkningar med 20 miljarder kronor för det civila försvaret år 2030 innebär det att anslagsnivån för beredskapssektorn uppgår till 2 600 miljoner kronor årligen 2030. Beredskapssektorn bedömer att den ökade anslagsnivån är nödvändig för att genomföra Försvarsberedningens åtgärdsförslag avseende livsmedelsförsörjning och dricksvatten, inklusive avlopp.

En stor del av åtgärdsförslagen avseende livsmedelsförsörjning och dricksvatten, inklusive avlopp avser verksamhet som föreslås finansieras via de investeringsprogram som under 2024 utreds av myndigheterna i beredskapssektorn.³ Av de 2 600 miljoner kronor bör hälften finansiera verksamhet inom livsmedelsförsörjningen och hälften verksamhet inom försörjningen av vattentjänster (det senare har MSB prioriterat redan i nivå 1 i Framåtanda).

Utöver de åtgärder som ryms inom investeringsprogrammen finns vissa satsningar som kan omfattas av de föreslagna åtgärderna i Kraftsamling men som uppgår till i sammanhanget mindre belopp. De finns med i myndigheternas budgetunderlag och redovisas inte i det här underlaget.

³ Om eventuella statliga beredskapslager inte finansieras genom investeringsprogram är det en kostnad som skulle behöva räknas bort från 2 600 miljoner kronor.

Åtgärdsförslag i Kraftsamling	Förslag i Framåtanda	Genomförbarhet	Konsekvenser <i>Konsekvenser av att åtgärden realiserar</i>	Beräknade kostnader och skalbarhet	Kommentar
Utreda närmare behov av undantag från vissa fredstida lagar och regleringar (s 188)	Nej	Åtgärden är genomförbar. Författningsberedskap är ett prioriterat område i beredskapssektorn enligt årsplanen för 2024 och närmare behov av undantag från vissa fredstida lagar och regleringar utreds av samtliga myndigheter from 2024.	Att utreda närmare behov av undantag från vissa fredstida lagar och regleringar ger kunskap om vilka lagar och regleringar som kan förhindra eller sänka åtgärder som behöver vidtas av verksamheter för att säkerställa svensk livsmedels- och dricksvattenförsörjning under höjd beredskap. På så sätt kan vi genomföra ändringar/förbereda ändringar i fredstid.	Åtgärden bedöms kosta 2 mkr per myndighet och år. För länsstyrelsen bedöms åtgärden kosta 2 mkr per år sammanlagt för 21 länsstyrelser. Kostnaden är inte skalbar och består i huvudsak av personalkostnader.	Går även att bredda till andra författningar inom sektorns ansvarsområde, såsom avlopp och avfall. För att åtgärdsförslaget ska leda till förmågehöjning krävs att det finns förutsättningar hos Regeringskansliet att omhänderta förslagen som utredningarna resulterar i.
Ökad försörjningssäkerhet för livsmedelsproduktionen är ett sätt att öka Sveriges beredskap. (s 189)	Nej	Det är oklart vilka åtgärder som ingår, men de är sannolikt genomförbara. Livsmedelsberedskapen inkluderar försörjningssäkerhet genom att kunna upptäcka och analysera farliga ämnen (CBRN) i livsmedelskedjan. Livsmedelsverket och SVA arbetar till exempel med ökad försörjningssäkerhet genom att kunna upptäcka farliga ämnen (CBRN) i livsmedelskedjan för att kunna tillgodose en bra livsmedels säkerhet och tjänliga livsmedel. Livsmedelsverket ska tillsammans med andra berörda myndigheter utreda och analysera behovet av och förutsättningar för att införa investeringsprogram för bl a livsmedel.	Åtgärder som vidtas för att öka försörjningssäkerheten för livsmedelsproduktionen bedöms öka förmågan att motstå störningar i försörjningskedjor.	Åtgärderna bedöms omfattas av investeringsprogram för livsmedelsförsörjning och utgör en del av 1 300 miljoner kr.* Åtgärderna är skalbara till viss del. Vilka åtgärder som omfattas är för oklart för att kunna göra en exakt kostnadsberäkning. Kostnaderna för länsstyrelsen bedöms vara sammanlagt 21 mkr per år om andra utredningars förslag tas vidare.	Enligt utredningen Modell för svensk försörjningsberedskap samt i utredningen om Livsmedelsberedskap för en ny tid kommer länsstyrelserna ha en roll att vägleda, samordna och sammanställa information från kommunerna om försörjningsbehov och tillgång. Det bedöms vara 1 årsarbetskraft per länsstyrelse.
Primärproduktion och en fungerande förädlingskedja i krig behöver fungera redan i fred. (s 189)	Nej	Åtgärden är genomförbar om den resurssätts. Jordbruksverket, Livsmedelsverket och SVA har uppgifter som innefattar att se över förutsättningarna i livsmedelskedjan. Livsmedelsverket ska tillsammans med andra berörda myndigheter utreda och analysera behovet av och förutsättningar för att införa investeringsprogram för bl a livsmedel.	Åtgärder som vidtas för att öka funktionen i primärproduktionen och förädlingskedjan i fred bedöms öka förmågan till livsmedelsförsörjning i krig.	Åtgärderna bedöms omfattas av investeringsprogram för livsmedelsförsörjning och utgör en del av 1 300 miljoner kr.* Åtgärderna är skalbara till viss del. Vilka åtgärder som omfattas är för oklart för att kunna göra en exakt kostnadsberäkning.	
Fortsätta med och utveckla informationsinsatser som beskriver och konkretiserar situationer som samhället bör förberedas för (s 190)	Nej	Åtgärden är genomförbar. Kommunikationsplanering är ett prioriterat område i beredskapssektorn enligt årsplanen för 2024 och samordning har pågått sedan beredskapssektorn bildades. Åtgärden skulle ledas av Livsmedelsverket och övriga myndigheter i beredskapssektorn skulle delta och bedöms kunna påbörjas under försvarsperioden.	Kommunikation som leder till stärkt försvarsvilja och ökad egenberedskap gör Sverige mer uthålligt under höjd beredskap. Det gäller såväl allmänheten som andra målgrupper till exempel företag, kommuner och regioner.	Åtgärden bedöms kosta 3 mkr per år 2025–2030 för Livsmedelsverket. Övriga nationella myndigheter i beredskapssektorn bedöms behöva 1 mkr per år för att delta i beredskapssektorns arbete. Länsstyrelserna bedöms behöva 5 miljoner för att delta i beredskapssektorns arbete. Kostnaderna är inte skalbara och består i huvudsak av personalkostnader. Kostnader för kommunikationsmaterial och spridning kan tillkomma.	Åtgärden klustras med åtgärden att utbilda befolkningen i att hantera orent vatten (s 193). För att åtgärden ska ge resultat måste samtliga myndigheter i beredskapssektorn ges förutsättningar att delta. Försvarsviljan är beroende av att samhället fortfarande fungerar, vilket innebär att de flesta viktiga samhällsfunktioner inom beredskapssektorn måste omfattas av kommunikationsinsatserna. Istället för att fokusera på att höja kunskapen om vattenrening bör kommunikationen riktas in på att få fler att skaffa sig en egen dricksvattenberedskap. Information om olika typer av vattenrening bör finnas tillgänglig då sådana åtgärder behövs, men Livsmedelsverkets bedömning är att alla inte själva behöver ha kunskap om hur man renar vatten då behoven kan se så olika ut beroende på vad som har hänt. Länsstyrelserna bedöms behöva 5 mkr för samordning av myndigheterna inom fem verksamhetsområden inklusive kommunikationsresurser.

Åtgärdsförslag i Kraftsamling	Förslag i Framåtanda	Genomförbarhet	Konsekvenser <i>Konsekvenser av att åtgärden realiserar</i>	Beräknade kostnader och skalbarhet	Kommentar
Främja inhemsk framställning av insatsvaror (s 191)	Beredskapslagring av insatsvaror m.m. (nivå 3) **	Åtgärden är genomförbar. Jordbruksverket arbetar med frågan inom företagets förmåga till omställning. Livsmedelsverket ska tillsammans med andra berörda myndigheter utreda och analysera behovet av och förutsättningar för att införa investeringsprogram för bl a livsmedel.	Inhemsk framställning av insatsvaror skulle minska vårt beroende av stater som kan utgöra säkerhetshot mot Sverige.	Åtgärderna bedöms omfattas av investeringsprogram för livsmedelsförsörjning och utgör en del av 1 300 miljoner kr.* Åtgärderna är skalbara till viss del. Vilka åtgärder som omfattas är för oklart för att kunna göra en exakt kostnadsberäkning.	Beredskapssektorn konstaterar att biodiesel inte nämns i rapporten. Biodiesel är en viktig insatsvara till jordbruket och är nära kopplad till den viktiga samhällsfunktionen avfall inom beredskapssektorn. Biodiesel/fossilfri diesel kan utgöra en viktig insatsvara med inhemskt ursprung till jordbruket såväl till annan verksamhet som är beroende av drivmedel. För att främja inhemsk produktion av energi kan investeringar i form av till exempel produktion av biogas, elektrifierade arbetsmaskiner och biopannor minska beroendet av importerade fossila bränslen och även bidra till ökad självförsörjning. Om fossildrivna inomgårdsmaskiner för utfodring och utgödsling till exempel byts ut till elektriska arbetsredskap kan de drivas med el från gårdens biogasproduktion. Sådana åtgärder kan möjliggöra att livsmedelsproduktion kan upprätthållas även under störda förhållanden. Genomförbarheten för den här typen av åtgärder är hög, men en förutsättning är att det finns medel för de investeringar som krävs. Lönsamhet och likviditet kan vara en begränsande faktor för många lantbruk. Det behövs långsiktiga och stabila styrmedel för att fler lantbrukare ska kunna genomföra investeringarna, särskilt större investeringar som produktionsanläggningar för biogas, till exempel i form av investeringsstöd och rådgivning.
Inhemsk lagerhållning av bl a basförrödenheter och foder (s 191)	Beredskapslagring av insatsvaror m.m. (nivå 3) **	Åtgärden är genomförbar. Jordbruksverket utreder beredskapslagring av insatsvaror under 2024. Inhemsk lagerhållning bedöms kunna påbörjas under försvarsperioden. SVA arbetar med djurvaccin och lager under 2024. Livsmedelsverket ska tillsammans med andra berörda myndigheter utreda och analysera behovet av och förutsättningar för att införa investeringsprogram för bl a livsmedel.	Inhemsk lagerhållning av basförrödenheter och foder skapar en buffert och ger en uthållighet i livsmedelskedjan.	Åtgärderna bedöms omfattas av investeringsprogram för livsmedelsförsörjning och utgör en del av 1 300 miljoner kr.* Åtgärderna är skalbara till viss del. Vilka åtgärder som omfattas är för oklart för att kunna göra en exakt kostnadsberäkning.	I Framåtanda anges enbart Beredskapslagring av insatsvaror m.m. För att tydliggöra att posten omfattar två åtgärder skulle den kunna delas i två: Beredskapslagring av insatsvaror m.m. och Främja inhemsk framställning av insatsvaror. När kommunernas roll, i enlighet med utredningen Livsmedelsberedskap för en ny tid, föreslås få ansvar att kunna sörja för att hela kommunens befolkning har tillgång till nödvändiga livsmedel vid en allvarlig kris är det sannolikt att länsstyrelsens roll på regional och högre regional nivå kommer vara att vägleda och stödja kommunerna i detta arbete. Se punkt i ruta 3F. Beredskapssektorn noterar att beredskapslagring inom jordbruksområdet ingår som en post i redovisningen av budgeteffekter i utredningen Livsmedelsberedskap för en ny tid, men kan inte bedöma den förrän frågan om omfattning och inriktning av åtgärden är utredd. Uppskattade kostnader för olika lagerlösningar inom primärproduktionen håller på att tas fram och kan tillhandahållas inom kort. Beroende på storleken på kostnaderna för lagerhållning inom primärproduktionen kan totalsumman för livsmedels- och dricksvattensektorn komma att öka.
Åtgärdsplan för att säkerställa tillgång på foder (s 191)	Nej	Åtgärden är genomförbar. En åtgärdsplan för att säkerställa tillgång på foder skulle behövas tas fram gemensamt av Jordbruksverket och SVA. Myndigheternas arbete bedöms kunna påbörjas under försvarsperioden.	En ändamålsenlig åtgärdsplan för att säkerställa tillgång på foder skulle höja förmågan för animalieproduktion under höjd beredskap.	Åtgärden går inte att kostnadsberäkna innan vi vet om och hur en plan ska tas fram.	Om länsstyrelserna ska sammanställa information från kommunerna om försörjningsbehov och tillgång bedöms det ingå i den årsarbetskraft per länsstyrelse som tas upp i ruta 3F.
Omsättningslagring av vissa kritiska insatsvaror (s 191)	Beredskapslagring av insatsvaror m.m. (nivå 3) **	Åtgärden är genomförbar. Jordbruksverket, Livsmedelsverket och SVA har i uppdrag att under 2024 vidta förberedande åtgärder för en uppbyggnad av omsättningslager för livsmedelssektorn. Livsmedelsverket ska tillsammans med andra berörda myndigheter utreda och analysera behovet av och förutsättningar för att införa investeringsprogram för bl a livsmedel. Omsättningslagring bedöms kunna påbörjas under försvarsperioden.	Omsättningslagring kan skapa ökad handlingsfrihet och ge tid för beredskapsåtgärder som exempelvis omställning av produktion och konsumtion.	Åtgärderna bedöms omfattas av investeringsprogram för livsmedelsförsörjning och utgör en del av 1 300 miljoner kr.* Åtgärderna är skalbara till viss del. Vilka åtgärder som omfattas är för oklart för att kunna göra en exakt kostnadsberäkning.	Omsättningslagring av viss kritiska insatsvaror bör inte enbart omfatta insatsvaror till livsmedelskedjan utan också kritiska insatsvaror som används inom dricksvattenförsörjning, avlopp och avfall. Till skillnad mot livsmedelssektorn har myndigheterna för närvarande inte några specifika uppdrag att vidta förberedande åtgärder för omsättningslager inom dricksvatten, avlopp och avfall, men åtgärderna kan rymmas inom investeringsprogram för vattentjänster.

Åtgärdsförslag i Kraftsamling	Förslag i Framåtanda	Genomförbarhet	Konsekvenser <i>Konsekvenser av att åtgärden realiserar</i>	Beräknade kostnader och skalbarhet	Kommentar
Stärkt förmåga att upptäcka onormala marknadsförändringar, störningar i handelsflöden och andra hot, samt göra konsekvensanalyser och ta fram beslutsunderlag (s 191)	Nej	Åtgärden är genomförbar. Privat-offentlig samverkan är ett prioriterat område i beredskapssektorn enligt årsplanen för 2024. Jordbruksverket genomför marknadsanalyser redan idag. Livsmedelsverket deltar i EU:s mekanism och tar fram en metod för att mäta mängden mat i systemet för att kunna upptäcka brister. SVA följer flöden avseende insatsvaror till veterinärmedicinska laboratorier. Åtgärden bedöms kunna genomföras under försvarsperioden.	En stärkt förmåga att tidigt upptäcka och analysera störningar och hot på marknaden ökar handlingsutrymmet för åtgärder och minskar sannolikt konsekvenserna för och påverkan på Sveriges livsmedels- och dricksvattenförsörjning.	Åtgärden är svår att kostnadsberäkna innan vi vet omfattningen på till exempel de försörjningsanalyser som föreslås i Försörjningsberedskapsutredningen.	Frågan är om ett ökat uppdrag ger motsvarande förmågeökning eftersom det redan idag finns en god förmåga att upptäcka störningar dels genom redan utförda marknadsanalyser dels genom god privat-offentlig samverkan. I Kraftsamling föreslås åtgärden under livsmedelsberedskap, men samma behov finns inom dricksvattenförsörjning, avlopp och avfall. Inom områdena avlopp och avfall finns inte denna förmåga i dagsläget, och att utveckla detta kräver ytterligare finansiering.
Utveckla samarbetet och informationsutbytet med motsvarande funktioner i andra länder och inom EU (s 191)	Nej	Åtgärden är genomförbar. Samtliga myndigheter i beredskapssektorn bör gynnas av fördjupad internationell samverkan framför allt inom Norden och EU. Åtgärden bedöms kunna påbörjas under försvarsperioden om den resurssätts och förutsättningar ges från regeringen för till exempel informationsdelning.	Ett ökat internationellt samarbete, främst nordiskt, bedöms öka förmågan inom de flesta av beredskapssektorns viktiga samhällsfunktioner. Det gäller inte enbart att upptäcka marknadsstörningar utan också till exempel gemensam lagring och produktion samt förmåga att ge och ta emot hjälp.	Åtgärden är svår att kostnadsberäkna, men för att öka förmågan till internationellt samarbete krävs resurser till samtliga myndigheter i beredskapssektorn. Kostnaden är skalbar.	I Kraftsamling föreslås åtgärden under livsmedelsberedskap, men samma behov finns inom dricksvattenförsörjning, avlopp och avfall.
Robusta livsmedelsbutiker (s 192)	Beredskapsplanering av offentliga måltider (nivå 1-3) ***	Åtgärden är genomförbar. Livsmedelsverket ska tillsammans med andra berörda myndigheter utreda och analysera behovet av och förutsättningar för att införa investeringsprogram för bl a livsmedel (robusta livsmedelsbutiker). Investeringar i robusta livsmedelsbutiker bedöms kunna påbörjas under försvarsperioden.	Att ett antal livsmedelsbutiker har bättre möjligheter att bedriva verksamhet under höjd beredskap ger förutsättningar för en likvärdig livsmedelsberedskap över hela landet.	Åtgärderna bedöms omfattas av investeringsprogram för livsmedelsförsörjning och utgör en del av 1 300 miljoner kr.* För reservkraftsättning av butiker finns exakta kostnadsberäkningar. Åtgärderna är skalbara till viss del. Länsstyrelserna bedömer att de gemensamt behöver 10,5 mkr (se kommentaren).	I Framåtanda anges enbart Beredskapsplanering av offentliga måltider. I det här underlaget bedöms investeringsprogram som omfattar investeringar till samtliga aktörer i livsmedelskedjan inkluderas i den posten. När kommunernas roll, i enlighet med utredningen Livsmedelsberedskap för en ny tid, föreslås få ansvar att kunna sörja för att hela kommunens befolkning har tillgång till nödvändiga livsmedel vid en allvarlig kris är det sannolikt att länsstyrelsernas roll på regional och överregional nivå kommer vara att vägleda och stödja kommunerna i detta arbete. Butikerna behöver kunna upprätthålla distribution av nödvändiga livsmedel. Se även punkt i ruta 3F+7F.
Öka skyddet inom handel och distribution (s 192)	Beredskapsplanering av offentliga måltider (nivå 1-3) ***	Åtgärden är genomförbar. Att öka skyddet för aktörer inom handel och distribution bedöms kunna omfattas av det investeringsprogram som bl a Livsmedelsverket ska utreda under 2024. Om det genomförs kan investeringar i skydd för handel och distribution påbörjas under försvarsperioden.	Att ett antal aktörer i livsmedelskedjan har ett bättre skydd ökar deras möjligheter att bedriva verksamhet under höjd beredskap och minskar risken för avbrott inom livsmedelsdistributionen.	Åtgärderna bedöms omfattas av investeringsprogram för livsmedelsförsörjning och utgör en del av 1 300 miljoner kr.* Åtgärderna är skalbara till viss del. Vilka åtgärder som omfattas är för oklart för att kunna göra en exakt kostnadsberäkning.	Skydd kan vara allt från utbildad personal till skydd mot CBRNE.
Transporter av nödvändiga livsmedel måste upprätthållas (s 192)	Nej	Jordbruksverket och Livsmedelsverket har behandlat frågan i flera sammanhang bland annat regeringsuppdraget Åtgärder vid en bristsituation i livsmedelskedjan som redovisades 2023. Trafikverket och Livsmedelsverket har en pågående dialog om arbetet 2024.	Fungerande transporter är helt avgörande för att flödet av livsmedel och insatsvaror till livsmedelskedjan upprätthålls.	Det finns inget tydligt åtgärdsförslag att kostnadsberäkna.	Fungerande transporter är viktigt för livsmedelskedjans funktion. Ingen beredskapssektor har idag ansvar för att kartlägga transportörer men Trafikverket föreslås ges detta ansvar. Myndigheterna inom sektorn för livsmedels- och dricksvattenförsörjning bör tillsammans med Trafikverket analysera och öva transportsamordning och alternativa transportlösningar vid en bristsituation. Även sektorsövergripande transportsamordning mellan övriga beredskapssektorer behöver övas. (Ur redovisningen av regeringsuppdraget Åtgärder vid en bristsituation i livsmedelskedjan, 2023) Fungerande transporter är också viktiga för förmågan att upprätthålla fungerande avlopps- och avfallshantering. Det finns ingen definition av begreppet nödvändiga livsmedel, men här förutsätts att det avser basvaror som ger mycket energi och kan transporteras i rumstemperatur.

Åtgärdsförslag i Kraftsamling	Förslag i Framåtanda	Genomförbarhet	Konsekvenser <i>Konsekvenser av att åtgärden realiserar</i>	Beräknade kostnader och skalbarhet	Kommentar
Kommunal nödvattenplanering (s 193)	Behov av investeringsprogram för kommunal beredskap - dricksvatten och avlopp****	Åtgärden är genomförbar. Att öka kommunal nödvattenplanering bedöms kunna omfattas av det investeringsprogram som Livsmedelsverket och Naturvårdsverket ska utreda under 2024. Om det genomförs kan investeringar i kommunal nödvattenplanering påbörjas under försvarsperioden.	En övad kommunal nödvattenplanering bedöms vara avgörande för att öka förmågan till dricksvattenförsörjning under höjd beredskap.	Åtgärderna bedöms omfattas av investeringsprogram för vattentjänster och utgör en del av 1 300 miljoner kr.* Åtgärderna är skalbara till viss del. Vilka åtgärder som omfattas är för oklart för att kunna göra en exakt kostnadsberäkning. Länsstyrelsen har äskat 15 mkr per år 2025–2030 till länsstyrelsen för att stötta kommunal nödvattenplanering.	
Utbildning för invånare om att hantera orent vatten (s 193)					Klustras med åtgärden <i>Fortsätta med och utveckla informationsinsatser som beskriver och konkretiserar situationer som samhället bör förberedas för (s 190)</i>
Utökad uthållighet i kommunala vattenverk och ledningsnät (s 193)	Behov av investeringsprogram för kommunal beredskap - dricksvatten och avlopp****	Åtgärderna är genomförbara. Samtliga åtgärder som nämns bedöms kunna omfattas av det investeringsprogram som Livsmedelsverket och Naturvårdsverket ska utreda under 2024. Om det genomförs kan investeringar påbörjas under försvarsperioden.	Samtliga åtgärder bedöms öka förmågan att bedriva dricksvattenförsörjning och i vissa fall också avloppsverksamhet under höjd beredskap.	Åtgärderna bedöms omfattas av investeringsprogram för vattentjänster och utgör en del av 1 300 miljoner kr.* Åtgärderna är skalbara till viss del.	I det fall åtgärden enbart omfattar dricksvattenförsörjning bör övervägas om den inte också ska gälla avloppsverksamhet eftersom förmågan att ta hantera avlopp är direkt avgörande för om en befolkning måste evakueras. Det kan även finnas behov av ytterligare åtgärder än vad Försvarsberedningen tar upp för att säkra hanteringen av avlopp. Mot bakgrund av att avloppshanteringen är central för det civila försvaret, vilket identifieras av Försvarsberedningen och vilket erfarenheterna från Ukraina visar, finns behov av att göra förstärkningar.
Så långt som möjligt ha reservvattentäcker (s 193)					
Utöka lagerhållning av kemikalier, reservdelar samt säkra tillgång på reservkraft (s 193)					
Stärka kommunala planer och logistik kring dricksvattenförsörjning (s 193)					
Avloppsverksamhet är beroende av kemikalier (s 194)					
Alternativ vattenförsörjning (till exempel krigsvattenanläggningar) (s 193)					
Beredskapsrutiner avsedda för situationer med stora befolkningsrörelser där införsel av sällskapsdjur och boskap följer med.	Nej	Jordbruksverket föreslås få uppgiften. Frågan är om behovet finns eftersom det redan finns regler för hur förflyttningar ska hanteras och våra grannländer är EU-medlemmar och Norge tillämpar samma regler.		För länsstyrelsens ledning av samverkan vad gäller smittskydd, förflyttningar av djur och djurskydd bedöms 10,5 mkr behövas.	Vad avser befolkningsrörelser bör fokus snarare läggas på andra viktiga samhällsfunktioner i beredskapssektorn. Till exempel livsmedelsdistribution, dricksvattenförsörjning och avloppshantering är funktioner som måste fungera och som kräver omställning av logistik vid okontrollerade befolkningsrörelser.
Allotering av personal från nationella myndigheter till civilområden och Regeringskansliet (s 124)	Nej	Åtgärden är genomförbar om den resurssätts.		Kostnader och skalbarheten beror på hur uppdraget utformas och består i huvudsak av personalkostnader.	

Åtgärdsförslag i Kraftsamling	Förslag i Framåtanda	Genomförbarhet	Konsekvenser <i>Konsekvenser av att åtgärden realiserar</i>	Beräknade kostnader och skalbarhet	Kommentar
Forskning, utveckling och innovation för totalförsvaret (Formas) (s 319)	Nej	Livsmedelsverket, Jordbruksverket och SVA är med när det gäller underlag till långsiktig utveckling och innovation inom livsmedelsberedskap	En långsiktig kunskapsutveckling bedöms öka förmågan inom beredskapssektorns ansvarsområde eftersom valen av vidtagna åtgärder då kan vara mer underbyggda.	Åtgärden går inte att kostnadsberäkna och kommer inte att bekostas av myndigheterna i beredskapssektorn.	

*Resursbehovet inom livsmedels- och dricksvattensektorn har enligt riksdagens inriktningsbeslut 2020 bedömts vara 540 miljoner kronor vid utgången av 2025, vilket motsvarar 13 procent av det civila försvaret. Det finns betydande resursbehov för att stärka realkapitalet och därigenom förbättra försörjningsförmågan inom livsmedels- och dricksvattensektorn. Beredskapssektorn bedömer att resursbehoven för perioden 2026–2030 är åtminstone lika omfattande som riksdagens bedömning för perioden 2021–2025.

Med hänsyn till de resursbehov som krävs för att uppnå en robust försörjningsberedskap utgår beredskapssektorn från en total finansiering inom det civila försvaret på 20 miljarder kronor år 2030 (jfr. nivå 3 i Framåtanda).

För perioden 2026–2030 skulle detta innebära en ökad anslagsnivå för sektorn på 1 300 miljoner kronor 2026, 1 690 miljoner kronor 2027, 1 950 miljoner kronor 2028, 2 340 miljoner kronor 2029 samt 2 600 miljoner kronor årligen 2030.

Om eventuella statliga beredskapslager inte finansieras genom investeringsprogram är det en kostnad som ska räknas bort från den summan. Då bör resterande resurser delas lika mellan verksamhet inom livsmedelsförsörjningen och verksamhet inom försörjningen av vattentjänster genom investeringsprogram. Motsvarande minskning av totalsumman ska då göras där finansieringen via program anges i kolumnen Beräknade kostnader och skalbarhet.

Beredskapssektorn bedömer att den ökade anslagsnivån är nödvändig för att genomföra Försvarsberedningens åtgärdsförslag avseende livsmedelsförsörjning och dricksvatten, inklusive avlopp. Det är viktigt att även åtgärder för att säkra avfallshandlingen ingår i kommande totalförsvarsproposition, inklusive nödvändig finansiering.

**Ang. posten Beredskapslagring av insatsvaror m.m. (nivå 3) i Framåtanda. I posten anges f.n. 660 mkr/år from 2026. Observera att den summan inte tillnärmelsevis täcker samtliga åtgärdsförslag som bedöms tillhöra den posten.

***Ang. posten Beredskapsplanering av offentliga måltider (nivå 1–3) i Framåtanda. I posten anges f.n. 320 mkr from 2024. Observera att den summan inte tillnärmelsevis täcker samtliga åtgärdsförslag som bedöms tillhöra den posten under 2026 och framåt.

****Ang. posten Behov av investeringsprogram för kommunal beredskap - dricksvatten och avlopp I posten anges f.n. 600 mkr/år from 2026. Observera att den summan inte tillnärmelsevis täcker samtliga åtgärdsförslag som bedöms tillhöra den posten.

